

RADOVAN PAVIĆ

GEOSTRATEŠKA STVARNOST SALT-A I ISTOČNIH UGOVORA

U shvaćanju suvremenih međunarodnih odnosa, pri čemu povijesna opterećenja, globalna geostrategija i ekonomske relacije čine njihovu ponajvažniju osnovu, treba posebno upućivati na niz izrazito kontrastnih karakteristika današnjih prilika — naime, dok s jedne strane ratna žarišta u svijetu (ali što je neobično važno — uvijek izvan Evrope) postaju sve znatnija, bez obzira da li se radi o trajnom ratu ili povremenim ispadima (jugoistočna Azija, Bliski Istok, gerile u Africi i Latinskoj Americi), u evropskim se razmjerima prilike sve više stabiliziraju i sređuju. Potpisivanje i ratifikacija Istočnih ugovora, pripreme za konferenciju o evropskoj sigurnosti, potpisivanje SALT-a i pregovori o razoružanju (dok su u isto vrijeme zemlje Bliskog Istoka i Latinske Amerike među onima koje se najintenzivnije naoružavaju, pri čemu ne treba zaboraviti ni mogućnost postojanja vlastite izraelske atomske bombe), zatim sporazum o Berlinu i širenje evropskih ekonomskih organizacija — činjenice su koje valja ubrojiti među najvažnije događaje nakon II. svjetskog rata. Pače i više od toga — u stanovitu se smislu pravi i konačni završetak II. svjetskog rata u Evropi može označiti priznavanjem evropskog teritorijalnog *statusa quo*, priznavanjem postojećih granica,¹ posebno onih na Odri i Nisi. Sve je ovo neobično važno i s toga šta je s time u Evropi nestalo jednog vrlo dugotrajnog i vrlo stabilnog političkog i geostrateškog provizorija, koji, kao provizorij, očito ne bi mogao biti u temeljima evropskog i svjetskog mira. A tu činjenicu posebno ističemo stoga što u svijetu postoji i niz drugih i vrlo stabilnih i vrlo dugotrajnih, ali u biti ipak samo provizorija, kojih je adekvatno rješenje nužno ako se želi govoriti o trajnom i stabilnom svjetskom miru.

Ovakvom stabilizacijom prilika u Evropi ponovno se pokazuje nešto što je gotovo moguće uzeti kao pravilo — tj. svjetski se mir ili narušava ili osigurava u prvom redu prilikama u Evropi i impulsima iz Evrope; Evropa je danas svakako najstabilniji dio Rimlanda — po tome ona je i opet najvažniji dio Svijeta. I upravo ta činjenica — postojanje Evrope kao faktora svjetskog mira — u svom globalanom značenju daleko nadmašuje snagu drugih, već danas ili u budućnosti vojnički i gospodarski daleko važnijih dijelova Svijeta. Dakako, iz izloženoga jasno je uočljivo da se ovakvo shvaćanje o novoj svjetskoj važnosti Evrope danas osniva na nečemu posve drugom, a nikako ne na opte-

¹ Za nas to može biti posebno zanimljivo zbog povremenih kriznih situacija s Italijom u odnosu na granicu u Istri.

rećenju kolonijalnih recidiva, iako neokolonijalizam ima i evropske, u okviru interesa velikih sila, i te kako duboke korijene.

Iz onoga što smo izložili lako je zaključiti da su ova razmatranja u prvom redu vezana uz one novije međunarodne sporazume koji se, prvo — posvema ili djelomice odnose na teritorij Evrope,² i drugo — u kojima su pitanja priznavanja i nepovredivosti granica i teritorijalnog integriteta ne samo posebno naglašena, nego predstavljaju i samu njihovu bit, njihov najvažniji sadržaj, što se sve osniva na činjenici da teritorijalna pitanja predstavljaju jednu od najvažnijih osnova mogućnih ratnih sukoba među državama. Iako danas neki od vrlo cijenjenih američkih futurologa (A. Wiener i H. Kahn) ničeću da se moć i utjecaj u suvremenim prilikama osnivaju na posjedovanju teritorija (jer — važniji su tehnički i ekonomski razvoj), zaboravlja se pri tom na niz notornih činjenica — izraelska osvajanja danas jesu zauzimanje teritorija kao novog životnog prostora (s naseljavanjem, melioracijama i izgradnjom kibuca), problem zapadnog Pakistana jest problem gubitka teritorija Bangla Deša; zatim teritorijalizacija politike preko vojnih paktova i politika prisutnosti i okruženja nezobilazni su čimbenici suvremenih međunarodnih odnosa.³

Nadalje, treba također spomenuti da se praktično u svakom suvremenom međunarodnom ugovoru o prijateljstvu ili suradnji spominju i granična i teritorijalna pitanja — tj. nepovredivost granica i teritorijalnog integriteta; ali, značenje teritorijalnih pitanja možda se ponajbolje može ilustrirati suvremenim jugoslavensko-talijanskim odnosima; za njihovo uspješno odvijanje zaprekom se ne postavljaju niti bitne (najbitnije) razlike društvenih sustava, niti bitne (najbitnije) razlike vanjskopolitičke orijentacije (blokvske i nesvrstane), a ni povijesna opterećenja temeljena na talijanskoj ideji »našeg mora« i kontinentalnim teritorijalnim pretenzijama; međutim, čim se postave teritorijalni problemi, pa makar kako prostorno malih dimenzija (problem tzv. Zone B), povoljni međudržavni odnosi odmah dolaze u pitanje.

a) ISTOČNI UGOVORI⁴

Potpisivanje i ratifikacija Istočnih ugovora najbolji su dokaz za tvrdnju da najveći zalog evropske sigurnosti predstavljaju sređena granična pitanja, definitivno prihvaćanje postojećih granica i garancija teritorijalnog integriteta. Tako se, analizirajući sovjetsko-njemački ugovor o odricanju od upotrebe sile u međusobnim odnosima, već u samom njegovu nazivu (u kojem se spominje odricanje sile) mogu jasno uočiti neki teritorijalni, dakle i geostrateški elementi; jer — to odricanje od upotrebe sile moguće je i nužno aplicirati ne samo na

² I SSSR treba znatnim dijelom shvatiti kao evropsku zemlju.

³ O teritorijalnim pitanjima i neizravnom širenju životnog prostora vidi više u radu: R. Pavić: *Progresivna militarizacija svijeta i budućnost vojnih blokova*, »Politička misao«, Zagreb, 1/1972.

⁴ Sovjetsko-njemački i poljsko-njemački ugovori potpisani god. 1970., ratificirani u SR Njemačkoj 1972. Ova se razmatranja osnivaju na prijevodu teksta ugovora onako kako su doneseni u »Međunarodnoj politici«, Beograd, 1970., br. 490 i 496. (Vidi odgovarajući dio teksta ugovora u *Prilogu*.)

slobodno more, diplomatska predstavništva i osobe, nadalje na područje tzv. Zemljinog ili blizog svemira,⁵ nego i na međusobne (i evropske) granice, kao i na međusobne (i evropske) teritorije. Ali — o izloženom nije potrebno posredno zaključivati, jer se u samom ugovoru ono izriječno spominje i vidi. Ono predstavlja njegovu ne samo najvažniju osobinu izrazito geostrateškog i geopolitičkog značaja i značenja, nego i najvažniju osobinu u opće. Dok preambula i čl. 1. i 2. predstavljaju samo uobičajena opća mjesta, u čl. 3. obje se strane obvezuju da će bez ograničenja poštovati teritorijalni integritet svih država Evrope, i to u okviru sada postojećih granica; nadalje, obje strane nemaju nikakvih teritorijalnih zahtjeva ni prema komu, niti će takve zahtjeve postavljati u budućnosti; one također smatraju danas, a tako će biti i u budućnosti, da su postojeće granice svih evropskih država nepovredive, uključujući tu i granicu na Odri i Nisi. Po ugovoru — a teško bi se našao izrazitiji iprimjer geopolitičkog i geostrateškog teksta — osnova mira u Evropi jest, dakle, teritorijalni *status quo*, što znači da izravna osvajanja životnog prostora nisu više moguća, dok se granice, kao najosjetljivije linije pogodne za stvarno ili umjetno izazivanje prijepora, smatraju nepovredivima.

Izgleda, kao da su u praktičnom životu bitne (i najbitnije) ideološke razlike posve nevažne, budući da se toliko inzistira na nepovredivosti teritorija i graničnih linija.^{5a} Slične geopolitičke i geostrateške značajke moguće je naći i u tekstu poljsko-njemačkog ugovora o uzajamnoj normalizaciji odnosa: i ovdje teritorijalna i granična pitanja zauzimaju najvažnije mjesto; i ovdje se najprije u preambuli ističe da su obje strane svjesne kako da su nepovredivost granica i poštivanje teritorijalnog integriteta svih zemalja u Evropi (u okviru postojećih granica) osnovni uvjet mira; i nadalje, a radi se, dakako, o zapadnoj granici Poljske (na Odri i Nisi) onakvoj kakva je utvrđena u Potsdamu 1945.,⁶ obje se strane također obvezuju na bezrezervno poštovanje međusobnog teritorijalnog integriteta.

Oba sporazuma, dakle, pokazuju da evropska sigurnost i mir bitno počivaju na nekim osnovnim kategorijama međunarodnog prava, geopolitike i geostrategije, tj. na nepovredivosti granica i teritorija; a budući da su tu uključene i one granice i oni teritoriji koji su kroz dugu povijest imali germansko-slavenski sukob kao jednu od najvažnijih značajki,⁷ i koji uključuju i Poljsku kao »državu na kotačima«, sada s konačno priznatom istočnom (jaltskom, u biti Cursonovom) i zapadnom (postdamskom) graničnom linijom, treba Istočne ugovore svrstati svakako među one najvažnije u poratnom razdoblju uopće, među najvažnije faktore evropskog, dakle i svjetskog mira. A ako u Evropi i postoji niz problema — onih stvarnih, općih ili onih koji su problemi jednostranog

⁵ Pod pojmom tzv. blizog ili »Zemljina svemira« treba podrazumijevati prostor između Zemlje i Mjeseca.

^{5a} I u međunjemačkom ugovoru iz kraja 1972. godine isto se tako utvrđuje nepovredivost teritorijalnog integriteta i granica.

⁶ Treba podsjetiti da su kao neposredni povod za napad Njemačke na Poljsku navedene »nepravdne« njemačko-poljske granice.

⁷ Još prije II. svjetskog rata britanski je političar i geopolitičar H. Mackinder smatrao da stoljetni germansko-slavenski sukob, dakako u teritorijalnom smislu, predstavlja jedan od najvažnijih evropskih problema uopće.

karaktera, u što treba ubrojiti problem sjeverne Irske, Tirola, mađarske manjine u Rumunjskoj, zatim problem međunarodnog banditizma, Zonu B i sl., treba naglasiti da ti problemi nikako ne mogu narušiti evropski mir i evropsku stabilnost.

Na iznimno značenje teritorijalnih i graničnih (dakle u biti i geopolitičkih i geostrateških) pitanja ponajbolje upućuje činjenica da do odgovarajućih rješenja dolazi prije konferencije o evropskoj sigurnosti, budući da je razumljivo da se s uspjehom konferencije može računati tek onda ako su već riješeni neki osnovni problemi, a tu su problemi teritorijalnog i graničnog karaktera sigurno na prvom mjestu.

b) SOVJETSKO-AMERIČKI SPORAZUM (SALT)⁸

Pregovori u okviru SALT-a počeli su 1969. godine u vrijeme najopasnije trke u naoružavanju, u vrijeme dok je Zapad intenzivno razvijao svoju ICBM i SLBM tehniku, a Sovjetski Savez razvijao tzv. FOBS sistem.^{8a}

Iako potpisivanje SALT-a mnogi ubrajaju među najvažnije sporazume postignute između dviju velikih sila, rezerve oko njegova stvarnog značenja i dometa uvjerljive su, raznolike i brojne. Jer, militarizacija svijeta neprijeporno se nastavlja i dalje, a u tome potpisani sporazum^{8b} daje i jednoj i drugoj strani vrlo široke mogućnosti; i to toliko da je predsjednik Nixon ubrzo nakon potpisivanja sporazuma u Moskvi mogao izjaviti da bi američka sigurnost mogla biti ozbiljno uzdrmana ako Kongres ne bi odobrio sredstva za izradbu onih oružja na koja se potpisani sporazum ne odnosi (!). Zato je teško pretpostaviti da će proces progresivne militarizacije svijeta biti moguće zaustaviti. Zanimljivo je da su se i predsjednik Nixon, unatoč svojoj mirovnoj ofenzivi, i kancelar Brandt, dobitnik Nobelove nagrade za mir, složili da i dalje treba jačati NATO pakt, čak i u slučaju mogućeg sporazumijevanja sa Sovjetskim Savezom o uzajamnom smanjenju naoružanja u okviru MBSR-a (*Mutual and balanced force reductions* — Uzajamno i uravnoteženo smanjenje vojnih snaga). Godine 1972.

⁸ SALT, ili »Strategic Armament Limitation Talks«, opći naziv za pregovore o razoružanju između Sovjetskog Saveza i Sjedinjenih Američkih Država. Odgovarajući dokumenti potpisani su u Moskvi prigodom tamošnjeg boravka predsjednika Nixona godine 1972. Time je termin SALT dobio novo značenje, tj. on postaje ugovorom (*Strategic Armament Limitation Treaty*). Međutim, potpisi u Moskvi odnose se samo na jedan dio pregovora u okviru SALT-a, tj. na njegovu ABM (*Antibalistic missile*) komponentu koja govori o međusobnom ograničavanju antibalističkih sustava. (Analiza ovog ugovora osniva se na prijevodu onako kako je donesen u »Međunarodnoj politici«, Beograd, 1972., br. 534-535. Vidi dio teksta ugovora u *Prilogu*.)

^{8a} ICBM — Internacionalni balistic missile, (interkontinentalni balistički projektili SLBM-Submarine ballistic missile isti projektili koji se lansiraju sa podmornica, u novije vrijeme razvija se tzv. ULMS-tehnika (Underwater launched missile), tj. lansiranje projektila sa podmornice u zaronjenom stanju; FOBS sistem (Fractional orbital bombardment System) znači razvoj tehnike bombardiranja iz svemira, zbog čega se nije moguće oteti dojmu da svemirski istraživački programi prvenstveno postoje zbog vojnih razloga.

^{8b} U biti SALT se odnosi samo na antiraketnu obranu glavnih gradova dviju supersila.

u Velikoj Britaniji zagovara se ideja (A. Edon) da Zapad treba (uz pomoć UN) formirati i širu organizaciju od Atlantskog pakta, kako bi se odupro sve jačem sovjetskom pritisku. Nadalje, jačanje militarizacije svijeta slijedit će i iz shvaćanja da su pojedine vojno-blokovske organizacije u geostrateški nepovoljnom položaju u odnosu na kontinentalne geostrateške prednosti sovjetskog bloka, što znači da će NATO osobito nastojati razviti svoje zrakoplovne snage. Vojna doktrinu SAD iz god. 1972. još uvijek karakterizira težnja za jačanjem vojno-blokovskih organizacija, stvaranjem novih blokova, odnosno privlačenjem novih članica u vojne organizacije; mintarizacija svijeta svijeta jačat će i zbog eskalacije međunarodnog terorizma, a također i iz vjerojatno postojeće prešutne podjele svijeta na interesne sfere koje treba što više vojno ojačati. Na kraju, ne treba zaboraviti ni neke ekonomske aspekte, budući da trgovina oružjem predstavlja jedan od najvažnijih svjetskih biznisa.

Prije svega, u preambuli ugovora ističe se da bi mjere ograničavanja sustava antibalističkih projektila ofenzivnog strategijskog oružja mogle pridonijeti stvaranju povoljnijih uvjeta za daljnje pregovore o ograničavanju strategijskog oružja; iz ovoga nije teško shvatiti posljedice za globalne geostrateške odnose općenito — naime, sa smanjenjem strategijskog (dakle u biti interkontinentalnog ili planetarnog oružja) nužno je vratiti se postavkama klasične geostrategije, koja se zbog nastojanja oko izbjegavanja totalnog sukoba sve više svodi na zahvaćanje samo relativno malih (regionalnih) prostora, pri čemu odnos Heartlanda i Rimlanda, otvorenih i zatvorenih mora, prirodnih prepreka, dubine ratišta, područja geostrateške sjene⁹ i slično, počinje zauzimati dominantno mjesto, manifestirano ograničenim ratovima i regionalnim, a ne globalnim sukobom.

I u čl. 5. nailazimo na vrlo važne geostrateške implikacije — naime, antibalistički se sustavi neće razvijati s bazama na moru, u zraku, u svemiru ili na pokretnim kontinentalnim bazama, što također upućuje na značenje ograničenih ratova i uopće regionalnih geostrateških komponenta; to, drugim riječima, znači da su iz lokacije novih (antibalističkih) oružja, ali na žalost ne i drugih oružja, isključeni dijelovi Rimlanda kao područja starih geostrateških poligona, zatim svjetsko more (kao najvažnije područje nove militarizacije), a također i Zemljin svemir, kao neprijeporno jedna od važnih budućih zona svjetske militarizacije. Ali, pri tomu ne treba zaboraviti da špijunski sateliti već postoje i da je njihovo daljnje korištenje priznato u okviru načela »otvorenog neba«, što, naravno, već danas znači određenu militarizaciju svemira.

Moguće je, dakle, zaključiti da značenje SALT-a leži i u tome što smanjuje mogućnost globalnih konflagracija, svodeći tako problematiku odnosa snaga sa svjetskih u regionalne okvire.

Osobite geostrateške komponente sadrži čl. 6., i to stoga što dotiče pitanje tamponskih zona oko državnih teritorija velikih sila, a to ima posebno značenje za Sovjetski Savez, budući da oko njegovih kontinentalnih granica po-

⁹ Pod pojmom geostrateške sjene treba podrazumijevati one dijelove Zemlje koji se danas još nalaze izvan zona izraženih geostrateških utjecaja i interesa velikih sila, kakvo je primjerice područje Antarktika ili pacifičke obale Latinske Amerike južno od Ekvadora.

stoji cio niz tamponskih prostora. Po spomenutom članku novi se radari za rano upozorenje (na raketne projekte) mogu postavljati samo na periferiji nacionalnog teritorija; to, dakle, smanjuje značenje prostornih udaljenosti i izolacionih karakteristika između obiju supersila, smanjuje značenje tamponskih zona, bez obzira radi li se o onima kontinentalnog ili maritimnog karaktera. Ovim člankom SAD gube prednosti isturenih točaka ranog otkrivanja, primjerice u Kanadi, na arktičkom prostoru ili na otocima svjetskog mora, dok SSSR gubi prednosti postojanja relativno široke tamponske zone u Evropi ili čak Kini.¹⁰

Posve istovrsnu analizu, ali s daleko naglašenijim značenjem, budući da nisu u pitanju samo neposredne granične zone obiju država, nego i daleko širi prostori, a u skladu s rasporedom savezničkih država i prirodno-geografskim rasporedom otočnih skupština, moguće je primijeniti i na čl. 9., po kojem se antibalistički sustavi neće predavati drugim državama i neće se raspoređivati izvan svoga nacionalnog teritorija. Oba člana, i šesti i deveti, jasno upućuju na samo na to da mnoge zemlje u svijetu mogu doći u geostrateški sigurniju i povoljniju situaciju, nego i na to da se područje geostrateške sjene može također znatno proširiti.

Geostrateške posljedice SALT-a nedvojbeno su znatne, povoljne i očite — iako sam ugovor uvodi prvenstveno teritorijalna, a ne i tehnička (kvalitativna) rješenja.

Međutim, nedostaci samog ugovora — čemu bi valjalo posvetiti i poseban napis — toliki su da se shvaćanju o daljnjoj militarizaciji svijeta ne može ništa oduzeti.

Glavni razlozi koji su doveli do pregovora u okviru SALT-a (nazvanog i SALT-I budući da predstoji i nastavak pregovora tj. SALT-II) sigurno su višestruki i potječu iz vremena još od prije nekoliko godina. Među ponajvažnijim razlozima koji su doveli do SALT-a I možemo izdvojiti slijedeće: *prvo* — sigurno fantastične troškove pogotovo u uvjetima kada je predsjednik Nixon najavio da SAD moraju u odnosu na SSSR (radi se o ABM komponenti) steći prednost od 10 : 1; *drugo* — svijest o tome da niti jedna strana više ne može steći odlučujuću vojnu prednost; Izgleda da je to ipak daleko važnije od svake miroljubivosti velikih sila; *treće* — svijest o vjerojatno ipak nedovoljnoj efikasnosti defanzivnih sistema; *četvrto* — očito je da trka u naoružanju (na vrlo visokoj razini) jednom mora prestati, budući da je samo kvantitativnog, a ne i kvalitativnog karaktera, tj. osim same količine ne donosi ništa novog; a posve je svejedno da li se neprijatelj može posve uništiti jednom ili više puta; *peto* — jedan od razloga SALT-a leži najvjerojatnije u činjenici da je postignuta takva ravnoteža snaga koju obje supersile i priznaju kao adekvatnu ravnotežu snaga.

Unatoč sviju pregovora stupanj naoružanja ostaje itekako na vrlo visokoj razini. Radi se zato više o postizanju političkog prestiža; ali — umjesto samih konkretnih rezultata važniji su (barem za sada) ipak sami pregovori kao takovi, važan je duh pregovaranja, koji pobuđuje nade.

¹⁰ Razumljivo, drugo je pitanje nisu li i dosadašnji sustavi dovoljni za ispunjavanje odgovarajuće svrhe, zbog čega je ovakvo ograničenje u biti bespredmetno.

Prilog: A: Dio teksta ugovora između SSSR-a i SR Njemačke:

»Visoke strane ugovornice,
u želji da pridonesu jačanju mira i sigurnosti u Evropi i svijetu, uvjereni da je miroljubiva koegzistencija između država na osnovi ciljeva i načela Povelje Ujedinjenih naroda u skladu sa žarkim željama naroda i općim interesima međunarodnog mira . . .

Član 3.: U skladu s nabrojenim ciljevima i načelima SR Njemačka i Sovjetski Savez suglašuju se u gledištu da se *mir u Evropi može sačuvati samo ako nitko ne poremeti sadašnje granice:*

— one se obvezuju poštovati, bez ograničenja, *teritorijalni integritet svih država Evrope, u okviru njihovih sadašnjih granica;*

— one izjavljuju da *nemaju nikakve teritorijalne zahtjeve ni prema komu* i da ni u budućnosti neće postavljati takve zahtjeve;

— one smatraju danas, kao što će smatrati i u budućnosti, *granice svih država u Evropi za nepovredive.* Sovjetski Savez je već i ranije jasno davao do znanja da bi svaki pokušaj revizije granica u Evropi mogao značiti novi svjetski rat. Onakve kakve one jesu na dan potpisivanja ovog ugovora, uključujući u to i liniju Odra-Nisa, koja čini zapadnu granicu NR Poljske, i granicu između SR Njemačke i Demokratske Republike.«

Prilog B: Dio teksta sporazuma između Poljske i SR Njemačke:

»Poljska Narodna Republika i Savezna Republika Njemačka:

s obzirom na to da je prošlo više od 25 godina od završetka II. svjetskog rata, kojega je prva žrtva bila Poljska i koji je donio ozbiljne patnje narodima Evrope, svjesne da je za to vrijeme u objema zemljama izrasla nova generacija kojoj se mora osigurati mirna budućnost,

u želji da stvore trajne osnove miroljubive koegzistencije i razvoja normalnih i dobrih međusobnih odnosa,

težeći konsolidaciji mira i sigurnosti u Evropi,

svjesne da su *nepovredivost granica i poštovanje teritorijalnog integriteta i suvereniteta svih zemalja u Evropi u okviru njihovih sadašnjih granica osnovni uvjet mira,*

suglasile su se o slijedećem:

Član 1.

1) Poljska Narodna Republika i Savezna Republika Njemačka jednoglasno potvrđuju da postojeća granična linija, koje je pravac utvrđen u glavi 9. Odluka potsdamske konferencije od 2. kolovoza 1945., koja ide od Baltičkog mora direktno zapadno od Svineminda, a odatle duž rijeke Odre do ušća lužičke rijeke Nise i duž Lužičke Nise do čehoslovačke granice, predstavlja zapadnu državnu granicu Poljske Narodne Republike.

2) One potvrđuju *nepovredivost svojih postojećih granica*, i sada i ubuduće, i uzajamno se obvezuju da će bez rezerve poštovati međusobni teritorijalni integritet.

3) One izjavljuju da *nemaju nikakvih teritorijalnih zahtjeva jedna prema drugoj* i da takve zahtjeve neće iznositi ni ubuduće.«

Prilog C: Dio teksta ugovora između SAD i Sovjetskog Saveza o ograničavanju sustava antibalističkih raketa:

.....
Polazeći od postavke da bi ograničavanje sustava antibalističkih projektila kao i stanovite sporazumno usvojene mjere o ograničavanju ofenzivnog strategijskog oružja pridonijeli stvaranju povoljnijih uvjeta za daljnje pregovore o ograničavanju strategijskog oružja,

.....
Želeći da pridonese popuštanju međunarodne zategnutosti i jačanju povjerenja između država, suglasili su se kao što slijedi:

.....

Član 2.

1) Obje strane se obvezuju da neće razvijati, eksperimentirati ili raspoređivati antibalističke sustave ili njihove sastavne dijelove s bazama na moru, u zraku, u svemiru ili na mobilnim kopnenim bazama.

2) Obje strane se obvezuju da neće razvijati, eksperimentirati ili raspoređivati antibalističke lansere za lansiranje više od jednog antibalističkog presretača u jednom trenutku sa svakog lansera, niti mijenjati raspoređene lansere kako bi ih za to osposobile, niti razvijati, eksperimentirati ili raspoređivati automatske ili poluautomatske ili druge slične sustave za brzo punjenje antibalističkih lansera.

Član 6.

Da bi se povećala efikasnost ograničavanja antibalističkih sustava i njihovih sastavnih dijelova na osnovi ovog ugovora, obje se strane obvezuju:

a) da raketama, alnserima, ili radarima, izuzev antibalističkih raketa-presretača, antibalističkih lansera ili antibalističkih radara, neće dodavati kapacitet da se upotrebljavaju protiv strategijskih balističkih projektila ili njihovih elemenata na putanji lijeta, i da neće vršiti eksperimente s njima na način antibalističkih projektila;

b) da neće raspoređivati radare za rano upozorenje protiv napada strategijskih balističkih projektila, izuzev na mjestima duž periferije nacionalnog teritorija i orijentirane prema vanjskom svijetu.

.....

Član 9.

Da bi se odredile održivost i efikasnost ovog ugovora, obje strane se obvezuju da antibalističke sustave ili njihove sastavne dijelove, ograničene ovim ugovorom, neće predavati drugim državama i da ih neće raspoređivati izvan svoga nacionalnog teritorija« (podcrtao R. P.).